

ACC. N:R M. 13038:1-20

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Aug. L. Nordgren, Annelor
 Härad: Frösta Berättare: " "
 Socken: Högsbo Berättarens yrke: cykelreparatör
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1882 i Högsbo

Del späda barnets lädelse och vård, s. 1-20. LU F 97

L.U.F. 97.

Det språda barnets klädsel och vård.

Med som här kommer att skidras, gäller inte stor-
bönder och herrskap, utan vanliga bönder med
åkerareal upp till 70-80 tunnland, samt även torpare,
småbönder, och hantverkare.

Klädsel En fullständig spädbarnsutstyrelse
i äldre tid under 1800-talet, skulle innehålla, lüntyg,
stjärtlappar, undertröja, blöja, samt ett stycke
vitt linnen, beagnat, som sveptes om barnet, d. v. s.
barnet lades härpå linnen virades om barnet, så att
sist hade de svepet, (svebed), samt mössa. Detta
var den första uppsättningen, som ändå kunde bestå
av flera omgångar i och för ombyte. Lüntyget var
enkeltygt, samt öppet fram till, med tre st korta band
fästa tre vid varje sida, så att man kunde knyta dessa
band samman, knapparna fick inte användas på något
ställe, då skulle det kunna hända att barnet i ett oö-

Luf. 97

1

Vakad ögonblick kunde råka att svälja en knapp och det fick inte förekomma, alla lappar såväl som ant linne som kom till användning, skulle vara av beaktat linne, undertröjan var i äldre tid även av ett stycke linne med små hankar som man knöt i hop den med fram till. Blöjan ett stycke linne som virades om ändan på barnet, sedan man först lagt en lugglapp stjärtlapp under, så ett stycke vitt linne som barnet lades och lindades in i, till alla sist kom svepet (svebet) som lindades runt barnet och fästes under armarna, bands; detta svep var nog på över en meters längd, och ungefär 6 tum brett, man kallade detta för att svepa glöten. På till alla sist var det mössan, som ofta var sydd av något färgat tyg, eller också utstyrt med ett ryukat brett band runt halsen, samt ett par längre band att knyta mössan under hakan på (glöten). Där de var nyfödda och strax därefter var det ingen särskild

ACC. N:R M. 13038:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

skilnad i klädseln, det berodde sig ofta derpå
att innan barnet var fött visste man ju inte vad
för slags kön barnet blev därför kunde det hända
att en del av utrustningen fick anstå tills barnet
var fött. Utrustningen gick merendels i blått för en
gosse, och i starkt, svagt rött för en flicka, även
utrustningen i säng eller vagn, gick i färg. Ja nog
kände man någon skilnad på klädseln till vardags
och högtid. Klädseln utom hus berodde ju på flera
omständigheter, som ex barnets ålder, väderleks
förhållande, vinter eller sommar, helg och söcken.
Man tog inte gärna ut spädbarn vinter tid, under
alla förhållande var barnen klädda så att de kunde
begå sin att vara ute. Några nyheter ifråga om
spädbarns utstyrel och beklädnad i äldre tid
får kom ej, utan de gamla traditionerna, följdes
nog grant från föregående släktled, några sär-
skilda nyheter, fick inte lätt några intryck i hemmen.

Det skilnaden i klädseln, som berodde på barnets kön, ålder, väderleksförhållande, helg och söcken, var en del av utrustningen, som gick i färg, ja nog kände man någon skilnad på klädseln till vardags och högtid. Klädseln utom hus berodde ju på flera omständigheter, som ex barnets ålder, väderleksförhållande, vinter eller sommar, helg och söcken. Man tog inte gärna ut spädbarn vinter tid, under alla förhållande var barnen klädda så att de kunde begå sin att vara ute. Några nyheter ifråga om spädbarns utstyrel och beklädnad i äldre tid får kom ej, utan de gamla traditionerna, följdes nog grant från föregående släktled, några särskilda nyheter, fick inte lätt några intryck i hemmen.

Den mest framträdande nyheten som gjord sig gällande i spädbarnsutstyrelsen i början av detta sekel, är ju den att den gamla metoden så kallad svepning av barn, fick lämna plats för nyare och enklare metod, der svepningen utbyttes mot byxor och sockar. Små strumpor som började på 1920-30 att konkurrera med den gamla metoden, för att numera ha tagit helt överhand. Dopdräkten var ingen märkvärdighet den var ofta sydd av något vitt linne underst, så tog man ofta brudslöjan, eller också köptes ett stycke tyll som man sydde en dopdräkt utav. denna dräkt syddes i form av ett linsky med förlängning nederst vid fästerna c. a. en aln. Mössan, den jag nu sitter och ser på medan jag skriver, den är av gammal data, brevskrivarens dopmössa från anno 1882. den är av dubbelt tunt tyg med något lite prickar och mönster utspä

Vi dare fins en spets utåpå mössan, den går som en girtlang runt mössans kant fram vid kinderna över pannan, inga band fins till att binda mössan med under bakan, ja det hände att dopdräkten märktes, i synnerhet då den skulle gömmas och användas vid kammande behov.

Även förekom det att dopdräkten lånades, emellan grannar eller anhöriga. Spädbarnsdräkten utbyttes merendels inte mot någon annan klädsel förrän barnet var omkring ett halvår, eller när det började att sitta för sig sjelf på golvet, eller började att vilja krypa, då blev det ju annan klädsel direkt, ja att samman i hop en hel dopdräkt av äldre datum det får man taga som en ren händelse om man skulle komma över någon sådan.

Skötsel och vård. I äldre tid var den bästa salvan osaltat smör, bästa bepudringsmedel för sårader och dylikt, potatismjöl.

Sedan barnet var fött, ansatt och färdigt att linda pudrade man naveln litet samt lade en flerdubbel vikt linnelapp, som bands fast med en liten bindel sedan lindades (svoptes) barnet. När så navelsträngsstumpen släkt, brändes denna stump i ugnen, i äldre tid brukade man även hålla ett gammalt kopparmynt som virades in uti en liten linnelapp. denna lapp med myntet lades över naveln och bands fast, samt fick vara der tills naveln blev löst, då den togs bort. Genom daglig tvättning med ljumt vatten, och pudring med potatismjöl, brukade att avlöpa väl. Ombyte på barnet skedde tre gånger dagligen, vid behov fick det bytas oftare, allteftersom barnet växte till. Barnet badades i ljumt vatten, minst tre gånger i veckan, man tvättade med lite såpavatten om inte tvål fanns, till att förhindra rottaader och sårader, fanns inget bättre medel än att pudra med än

potatismjöl. Ja nog rörde man sig med att väga barnet allt emellanåt, så länge det gick att väga det på en skålpundsveksman. När man skötte om barnet satt man gärna framför en varm spis där man hade varmt vatten till hands, medan man gjorde barnet i ordning. Vanligtvis låg barnet i en vaggan om dagarna, om nätterna låg det bredvid modern i hennes säng. Ja nog har jag hört berättas om att det hänt att modern legat i hjält barnet, men som väl är har detta inte inträffat så ofta, liksom att barn krävts i sin egen säng hör också till undantagsfall. De vagnar som förekommit runt om i bygderna, både i norra, såväl som i Mellersta Skåne och i Södra Trosta, har alla som jag sett, haft samma typ, med så kallade gänglar under, vagnen stod på golvet, då den vaggades fram och åter. En annan typ av vaggan som skulle ha förekommit hos en snickare uppe vid Hødalen vid Fingarsjön

På 1870-80 talet, talade min far ofta om, det hände sig en dag, att en granne kom på ett besök och skulle tala med husfolket, när han kom in i rummet fanns ingen inne, men der hängde en vagg ned från taket, som till hans stora förvåning, gick eller vaggade sig själv, ingen människa fanns i rummet mer än barnet som låg i vaggan. När husfolket kom in uttryckte han sin förvåning över att vaggan gick av sig själv, men han fick snart klarhet i det hela, att der var en mekanism i likhet med ett urverk, som drevs av ett lod, och drogs upp som en klocka, det var detta som höll vaggan i gång. Barnets sovplats var merendels i vaggan om dagen, den bäddades så att den skulle vara lätt tillgänglig för ombyte, särskilt det närmaste underlaget. Barnet lades vanligen på höger sida, vaggan ställdes om dagen vid någon sida i rummet som inte var för kallt, ofta intill en soffa eller en overbänk, om natten låg barnet

Hos modern. Skulle man gå i från barnet om dagen någon stund utan tillsyn, brukade oftast ett litet liggband vid sidorna av vaggan, eller också band man ett band tvärs över vaggan för att förhindra barnet att kunna resa sig, något skyddsut mot flugor eller insekter förekom inte. Vaggan kunde vara barnets sovpåls rätt länge, ofta i bland så länge tills barnet blev så stort så det själv kunde konstatera vaggningen. Här en kort men samfärdig berättelse från Högseröd, där en pojke blev vaggad som då kunde tala rent, och sade då ^{om} ^{dag} "Mor vaggas fort vaggas fortare. Modern tänkte ja ska vaggas så du ska väl bli nöjd och satte därför riktig fart på vaggan. Det enda pojken sade då, var nu går de bra riktigt bra. Digivningen, sade man att man skulle ge glöppen patte, barnet kallades ofta för patte glött. Här inte modersmjölken förslog längre, det var ingen särskild tid bestämd för, när barnet skulle börja att äta

Barnet fick suggad och lättsmält mat så länge
till dess det själv började att vilja äta, ofta omkring
4-5 månaders ålder. Barnets sjukdomar, ex. Torrk.
botades med rå morotsaft, exen hjälptes med pudring
eller med svag lösning alunvatten, dregling och sand-
sprickning var ingen sjukdom utan det hjälptes med
att barnet fick något att gnaga och suga på, en rå
morot eller en grov brödsörpa, som barnet fick ha i
händerna och använda efter eget behag, det var en god
medicin. För denna sak, sen hade de modersmjälken
att tillgå, den behöll man gärna i det längsta, när den
var den bästa medicin man hade att tillgå så
länge barnet var litet. Sen barnet vid ett halvt års
ålder började bli mera godrande att vilja vara uppe så
började man att lära det, att påminna om de vanliga
behoven regelbundet, varje dag, till sist blev det en
vana så att barnet började själv att säga ifrån om
sina behov, för att antyda ingå i den dagliga ordningen.

Man började ofta med att dappa en skorpa av vetebröd
i mjölk som barnet fick att suga på, så övergick
man från, den ena maträtten till den andra, en smärning
till barnet lät sig äta. Skulle barnet vägra att ta
brödet försökte man att stryka kanning eller sirap
på vartan, då det vanligen tog det igen, den första
modersmjölken kallades för råmjölk, den allra första
mjölken gav man inte barnet, utan man mjölkade ut
något lite i första hand, men det hände även att mjölk-
tillförseln var så stark så att man fått mjölkat ur
brösten dagar i förväg, för att förhindra mjölkstock-
ning. Modersmjölken ansågs för att vara den bästa
medicinen, samt den hälsosammaste maten för barnet.
Om mjölkstockning uppstod laddades bröstet vatten
djupt, vidare kramade man bröstet och mjölkade ut
så mycket man kunde, och det gick vanligtvis bra
till sist. För att få mycket mjölk var ett gammalt
beprövat medel att dricka, dricksblandning. Dricka

och mjölk ihopblandade. Skulle mjölken sitta för
allvar, började man ofta vänja barnet att dricka ur en
kopp eller ett glas, det skulle vara vattenutsjudd konjakk
I skulle der vara för mycket mjölk så kunde man den ofta
för hand, genom att mjölka ur bröstet. Den överflödiga
mjölken hällde man ut, skulle inte modersmjölken vara
tillräcklig brukade modern skulla dricka mera, även
öfverba rekommenderades, detta skulle modern dricka
emellan målen. Att modersmjölken ansågs besitta
särskilda egenskaper som kunde användas
vid botande av sjukdomar beordrades rätt allmänt.
Att moderns egenskaper genom modersmjölken
kunde även överföras på barnet, var förr en allmän
uppfattning, och gäller nog än i dag, skulle något
hända ett dibarn, så nog hade det i regel inverkan
på modern. Barnet fick bröstet minst åtta å tio
gångar om dagen, sen många gånger på natten
Ända tills det blev större då mera eller längre uppehåll

gjordes emellan varje gång. Digivningen var nog
en mera beständ karaktär i gamla tiden då ungarna
redan från barndomen fick lära sig att lyda. För och
där, inte i ett utan i allt, så även med digivningen
man kunde i den s.k. gamla tiden få höra husmödra
saga sina emellan att mina unga får då inte hänga
i patten förjämt, näst uppehåll ska det då va. I regel
diade barnet inte längre än till det var års gammalt.
ibland inte längre än till en 8-9 månader. Men man
har också hört talas om de barn som diat till de blev
både fyra och fem år, fast det var något enstaka
exempel under 1800 talet, som kunde dragas fram
i bygden. Stången särskild del i utvecklingen med
längre digivning trodde man inte på. Avvänjning
från diadet skedde ofta genom att man smorde
något på bröstvårtorna och om de bästa medlet härfor
var senap, sen de smakat på den några gånger sen
ville de vanligen inte ha med patten att göra, utan

spottade åt den, och sade att katten hade gjort på den.
Men det var de barn som var så stora och förståndiga
så de torkade bort av patten, det som var smurt på.
Jag hade man något sorts ludet skinn tindhands, ex-
ludet fjörskinn, eller harskinn, så gick det bra, men
det effektivaste och mest snabbverkande medlet var
ändå senap. (För husdjuren det var ju i huvudsak Får
och Sko, (eller gölmärr) der föled. Skulle väntas av här.
Lindampas den regel, om det nu var ett lam, eller ett
(förel) att när det skulle avvänjas, så skedde det genom
att de så småningom avvändes, genom att ungarna
gick där först tre gånger, sen två, sen en gång dagligen
så varannan dag för att slutligen upphöra.) Sen barnet
en gång var avant, var det ovanligt att de skulle få
ta fjätt igen och det var ytterst sällan att det föreskom
en sak, som jag knappast hört omnämnas något
vidare, det var ju endast om modern hade för mycket
mjölk kvar i bröstet efter att barnet slutat att dricka, men

det hände att der som var flera barn att något av de andra barnen kunde överta arbetet att hjälpa sin mor med att tömma bröstet en tid, till normala omständigheter inträdde. Ammor, i regel vidvade bondhustrur sig sjelf upp med uppfödningen av sina barn, på någon annan metod, ammor hade man dels inte råd med, dels kände inte modern se, att någon annan föstrade upp hennes barn. Då tillgrip man hellre konstgjord uppfödning, med flaskor och napp, flaskorna var inte ovanliga utan man tog gerna till vad man hade och använde dem; horn användes mera för uppfödning av lamm och spädkrisar. Mjölken som skulle användas för barn späddes till en början, med hälsöen vatten, de benämndes, de som andra små barn, med namnet patta-glött. Ibland visade sig barnet vilja ha med av modern när modern åt, då hände det att man gav det någon lämplig mat, som modern suggade först innan hon gav barnet det av.

Var det de första barnet i en familj, så i regel fick det nog sin passning, och lite till. Vaggningen var ju vanligen ett sömnmedel som användes huvudsakligen när man ville att barnet skulle sova. Ja tills man fick barnet i sömn, så sjöng man ofta vaggvisor. Här något propp på vaggvisor. Kyssa nanna, Kyssa nanna lided barn, stark i ändan som en kvarn, o ben som tran källa, o pungen han hede jappa.

Rida Rida ranka, Hästen heter blanka, var ska du rida, rida o fria, se en liden pia, o han heter Maria, o, e, outyckt i alla bya, har nog några flera vaggvisor, om så är att komma med. Tröstenappa användes rätt ofta, i gamla tiden hade barnet en liden sudd i munnen när det skulle sova men den användes endast under till syn, det fick inte själv handha suddan. Den vanliga gamla tröstenappa var en ring eller trilla av ben, med en napp av gummi. När barnet skulle lyftas upp ur vaggan

fattade man barnet med en hand under var-
arm och lyfte upp det i famnen, och bar det, eller
satte man sig och höll det på knäet. Ståen viss
ålder innan barnet fick vistas ute, var inte särskilt
bestämt, men innan det var krutet fick det inte
vara ute, man tog inte hellre ut barnen om vin-
tern vid kall väderlek, annorlunda var det om som-
maren, då kunde barnet under tillsyn få vara ute
såväl korta som längre stunder på dagen. Till att
börja med då det bars på armen, innan det kunde gå
gick man ut om det var solskin, och satte sig i
solskenet, på en stol eller bänk. Sen barnet blev
så stort så det kunde själv gå, fick det under tillsyn,
när det var vackert väder, lov att vistas ute. Det var
olika med barn, och är väl så än idag, det beror
rätt mycket på barnets utveckling, en del började
att krypa mycket snart omkring på golvet, när så
benen började stadga sig dröjde det inte förr än

barne kunde börja att stå på benen och börja att gå, ofta vid 10-12 månaders ålder. Der fick ju vara ständig tillsyn när barnet lärde sig att gå, till att börja med, för man ofta barnet under armarna och lät det stå på benen, sedan började man att låta det gå några steg på golvet, för att så småningom släppa det helt, när det själv började att stappa de första stegen. Bland gångstolar var den vanligaste typen fyra ben med en rund trätrilla under varje ben, denna gångstol vars sidor var ca 1½ aln eller något derom kring, så var den heltäckt oöantill med två delat så kallad lock, med så stor rundel i mitten på en 12 tum, eller så stort hål så barnet kunde stå der utan att glida igenom hålet med armar och överkropp, när barnet skulle ställas i den öppnades den ena halvan, medan barnet ständes i stolen sedan fälldes den ned, och barnet stod fast och säkert i denna. Även benämningen Gångvagn förekom

Men det var mera att hänföra till en typ som stod stilla på golvet och var avlång, och hade en bredd av omkring $1\frac{1}{2}$ aln., och en längd på omkring 2 alnar, här var också locket ituddelat med ett hål i mitten så stort att barnet kunde stå deri, detta lock löpte upptill i fjälsar som var anordnade en vid var sida, i de längsgående slår som sammanhöll vagnen, i denna vagn kunde barnet gå fram och tillbaka, och fick då vända sig för framåtgående väggång, det kom till ändan av vagnen. Det ansågs bäst att barnet inte fick lära sig gå alltför tidigt. Smeknamnen på spädbarnen varierade ju, en Fosse kallades ofta för Totte, Putte, lille Nisse, Pelle, Gårdrängen, m. fl. Flickan, var ofta Toltan, lilla Stina, Pernilla, mors hjälpska Lalla m. fl. De första saker som barnen intresserade sig för, i äldre tid var det hemmagjorda dockor, bräddockor, eller slarvadockor som de också kallades, dessa var billiga att tillverka, samt oskadliga för barnen

Samt billiga i anskaffning, i regel hade barnen endast hemgjorda leksaker, som Far och Mor tillverkade. Vidare sydde Mor ofta själv ballar åt barnen, de första var ofta ett trasuysta, som barnen fick att rulla på golvet. Sedan det blev större, barnet, så det var mera aktsamt om leksakerna, så hände det att Mor sydde en boll som det fick ha att leka med. Modern skötte barnet själv, såvida inte någon äldre som tillhörde familjen och hushållet till, hjälpte till med göromålen och även barnen när så behövdes. Fadern sysselsatte sig med barnet, endast då han kom in till måltiderna, då kunde han ibland, men inte förjämt ägna sin tid något åt barnet, det var då mera tid över om kvällarna efter slutat arbete, men vid jordbruk, såväl som annat hårt arbete tog tröttheten ut sin rätt när kvällen kom. I äldre tid var det ofta sorgligt ställt för utomäktenskapliga barn, men många fick det bra hos fosterföräldrar också.